

АНАЛІЗ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ФІЛІЇ ВАТ “УКРТЕЛЕКОМ”

Розглянуто особливості аналізу оборотних активів та на підприємствах зв'язку. Особливі увагу зосереджено на дебіторській заборгованості за послуги зв'язку, тому що вона має значну питому вагу в складі оборотних активів і впливає на фінансовий стан підприємства. Висвітлено рівні дебіторської заборгованості в розрахунку до місячних тарифних доходів по категоріях споживачів. Сучасне бачення проблем і перспектив своєчасного погашення дебіторської заборгованості гарантує правильний вибір розвитку та розбудови галузі

Постановка проблеми. Питання обліку та аналізу оборотних активів є актуальними, тому що для України як суверенної держави розвиток засобів зв'язку до рівня розвинених країн стає важливим чинником виробництва і вирішення соціальних завдань. Саме з цих причин, зв'язок є однією з найважливіших і пріоритетних галузей в Україні, яка покликана задовольняти потреби споживачів, органів державної влади, місцевого самоврядування, оборони й безпеки держави у засобах і послугах електричного зв'язку. Місце зв'язку в системі народного господарства країни визначається тим, яке відношення він має до створення матеріальних благ, тобто до якої сфери діяльності – виробничої або невиробничої – він належить. В залежності від того, до якої сфери діяльності належить дана галузь народного господарства, визначаються форми організації її діяльності, методи ведення господарства, темпи капіталовкладень у розвиток галузі, система оплати праці тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Кравець І.В., Русінський А.П., Лозова Т.І., Орлов В.М. та інші автори вказують, що основною метою аналізу є своєчасне виявлення й усунення недоліків у управлінні оборотними активами і віднайдень резервів підвищення інтенсивності та ефективності їх використання [7, с. 85].

Метою статті стала розробка методичних і практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності господарської

діяльності підприємств, формування ефективної системи управління виробничим процесом та структурою управління на основі обліку, аналізу, контролю та узагальнення вітчизняного та передового зарубіжного досвіду.

Викладення основного матеріалу дослідження.

Поліпшення використання оборотних коштів виражається в зниженні питомих витрат сировини, матеріалів, палива, що забезпечує виробництву економічні вигоди.

Аналіз оборотних активів Тернопільської філії ВАТ “Укртелеком” здійснюють з метою забезпечення такої організації, яка б дала можливість ефективно їх використовувати. Зазначений аналіз здійснюють за такими напрямками:

- аналіз складу та структури оборотних активів;
- оцінка оптимальності визначеної потреби підприємства в оборотних активах;
- аналіз джерел формування оборотних активів;
- оцінка маневрування оборотними активами;
- аналіз оборотності оборотних активів за звітний період;
- аналіз виробничих запасів і дебіторської заборгованості;
- аналіз грошових коштів на підприємстві;
- аналіз збереження та ефективного використання оборотних активів [2, с. 47].

Таблиця 1. Аналіз структури та динаміки оборотних активів Тернопільської філії ВАТ “Укртелеком” за 2008-2009 роки

Найменування показника	За попередній період		За звітний період		Абсолютне зростання тис. грн. гр.5 – гр.2	Коефіцієнт зростання Гр5/гр2
	Сума, тис.грн.	Питома вага, %	Сума, тис.грн.	Питома вага, %		
Оборотні активи, всього у т.ч.:	17619	100,0	18770	100,0	1151	1,07
Запаси	4400	25,0	6632	35,3	2232	1,51
Незавершене виробництво	0	–	0	–	0	–
Готова продукція	17	0,10	11	0,1	- 6	0,65
Поточна дебіторська заборгованість	9694	55,0	10411	55,5	717	1,07
Грошові кошти та їх еквіваленти	3109	17,7	1139	6,1	- 1970	0,37
Витрати майбутніх періодів	69	0,4	86	0,5	17	1,25
Інші оборотні активи	330	1,8	577	2,6	247	1,75

З приведених даних табл. 1 видно, що за звітний період по філії відбувся ріст оборотних активів по запасах, дебіторській заборгованості за товари, роботи, послуги, інших оборотних активах. Одночасно зменшилась сума готової продукції, яка є незначною і складається з таксофонних карток. Також зменшилися грошові кошти та їх еквіваленти, в основному за рахунок зменшення залишків готівкових коштів на рахунках в банку.

В структурі оборотних активів найбільшу питому вагу займає дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги, її частка і абсолютна сума в звітному періоді дещо зросла і на кінець звітного періоду складає 55,5 %. В звітному періоді в 1,5 рази зросла частка запасів, яка виникла внаслідок одержання кабельно-провідникової продукції пов'язаної з будівництвом перехідних об'єктів зв'язку. Частка запасів на кінець звітного періоду склала 35,3 %. Частка інших оборотних активів є незначною і склала на кінець року 2,6 %.

Специфічний створюваний продукт в галузі зв'язку обумовлює відсутність у виробничому процесі зв'язку сировини і основних матеріалів, які є речовими носіями

продукції. Це, в свою чергу, відображається на структурі собівартості послуг зв'язку основними елементами якої є заробітна плата – 44 %, нарахування на заробітну плату – 13 % і амортизація основних виробничих фондів – 28 %. Разом вони складають 85 % собівартості продукції. У той час сировина і основні матеріали, які є речовими носіями продукції, становлять лише 9 % собівартості. І в основному це електроенергія і пально-мастильні матеріали, які споживаються в процесі надання послуги. Ще менша частка собівартості пов'язана з обслуговуванням виробництва – 6 %. Саме тому запаси займають незначну питому вагу в активах Тернопільської філії ВАТ “Укртелеком”, при цьому їх кількість не залежить від процесів виробництва, а в більшій мірі від виконання ремонтів, заміни обладнання зв'язку, коли одночасно використовуються матеріали і запасні частини.

Для достовірного проведення аналізу матеріальних цінностей необхідно вивчити їх структуру, яка передбачає групування їх за економічним призначенням, виходячи з функціональної і технологічної ролі та значення у виробничому процесі і технологічними властивостями.

Таблиця 2. Аналіз структури та динаміки запасів Тернопільської філії ВАТ "Укртелеком" за 2008-2009 роки

Показники	2008 рік		2009 рік		Відхилення	
	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	коэф.
Сировина і матеріали	2759	62,7	4583	69,1	1824	1,66
Паливо	118	2,7	168	2,5	50	1,42
Будівельні матеріали	1063	24,2	1235	18,6	172	1,16
Запасні частини	125	2,8	223	3,4	98	1,78
МШП	335	7,6	423	6,4	88	1,26
Разом	4400	100,0	6632	100,0	2232	1,51

З приведених даних табл. 2 видно, що за звітний період в Тернопільській філії ВАТ "Укртелеком" відбулося збільшення виробничих запасів за усіма позиціями. Загальна сума запасів зросла на 2232 тис.грн., або 1,51 рази. Найбільший ріст відбувся по запасних частинах у 1,78 рази, однак частка запасних частин в запасах не є значною і складає 3,4 відсотки. Значно зросли запаси сировини і матеріалів 1,66 рази, або на 1824 тисячі гривень. Даний ріст пов'язаний з одержанням кабельно-провідникової продукції по будівництву перехідних об'єктів зв'язку.

Для визначення причин росту запасів доцільно провести їх аналіз по однотипних групах в натуральних величинах. Так, до палива, в запасах Тернопільської філії ВАТ "Укртелеком", враховують дизельне паливо для роботи дизель-генераторів, які виробляють електроенергію і забезпечують роботу телефонних станцій у випадку аварійних ситуацій на лініях електропередач енергопостачальних організацій, пропущення електроживлення, інших надзвичайних чи техногенних ситуацій.

Таблиця 3. Аналіз структури та динаміки запасів Тернопільської філії ВАТ "Укртелеком" за 2008-2009 роки

Показники	2008 рік			2009 рік			Відхилення	
	К-ть, кг.	Ціна, грн.	Сума, грн.	К-ть, кг.	Ціна, грн.	Сума, грн.	К-ть, кг.	Сума, грн.
Дизельне паливо	27442	4,30	118000	25650	6,55	168007	- 1792	50007

З приведених даних табл. 3 видно, що за звітний період в Тернопільській філії ВАТ "Укртелеком" зміна запасів по пальному відбулася винятково за рахунок зміни цін на паливо, оскільки дизельне паливо в тонах зменшилося на 1792 кілограми, при одночасному зростанні ціни на 2,25 гривні (6,55 – 4,30) і в результаті

збільшення вартості запасів на 50007 гривень.

Аналогічним чином доцільно проаналізувати однотипні будівельні матеріали (цемент, пісок, цегла), кабельно-провідникову продукцію, малоцінні і швидкозношувані предмети [9, с. 73].

Таблиця 4. Аналіз структури та динаміки дебіторської заборгованості по Тернопільській філії ВАТ "Укртелеком" за 2008-2009 роки

Найменування показника	За попередній період		За звітний період		Абсолютне зростання тис. грн. гр. 5 – гр. 2	Коефіцієнт зростання Гр5/гр2
	Сума, тис.грн.	Питома вага, %	Сума, тис.грн.	Питома вага, %		
Дебіторська заборгованість	9694,0	100,0	10411,0	100,0	717	1,07
Векселі одержані	0	-	0	-	0	-
Дебіторська забор-гованість за товари, роботи, послуги	9576	98,8	10165	97,6	589	1,06
Первісна вартість	10016	x	10733	x	717	1,08
Резерв сумнівних боргів	440	x	568	x	128	1,29
За розрахунками з бюджетом	4	0,0	2	0,0	- 2	0,5
За розрахунками за виданими авансами	114	1,2	244	2,3	130	2,14

З приведених даних табл. 4 видно, що за звітний період по Тернопільській філії ВАТ "Укртелеком" відбувся ріст дебіторської заборгованості на 717 тисяч гривень, або на 1,07 пункти. Ріст відбувся практично за всіма видами заборгованості, крім заборгованості за розрахунками з бюджетом, яка знизилась вдвічі, однак її питома вага незначна.

В структурі дебіторської заборгованості її найбільшу частку складає дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги (чиста реалізаційна вартість). Її величина складає 97,6% і в звітному періоді абсолютна сума заборгованості зросла на 717 тисяч гривень. Однак ріст заборгованості в основному пов'язаний з збільшенням кількості послуг, що надані споживачам в кредит, термін оплати за які не наступив. При цьому як незадовільний слід відзначити факт росту резерву сумнівних боргів на 128 тисяч гривень, або на 1,29 пункти. Це свідчить про

збільшення дебіторської заборгованості з терміном існування більше 2 років, оскільки в філії відповідно до прийнятої облікової політики резерв сумнівних боргів нараховується на заборгованість термін виникнення якої перевищує 2 роки. В звітному періоді в 2,14 рази зросла заборгованість за розрахунками за виданими авансами, хоча її питома вага склала в звітному періоді лише 2,3 відсотки.

Звичайно економічна вигода від дебіторської заборгованості виражається в тому, що підприємство в результаті її погашення розраховує рано чи пізно отримати грошові кошти або їх еквіваленти. Відповідно дебіторську заборгованість можна визнати активом тільки тоді, коли існує ймовірність її погашення боржником. Якщо такої ймовірності немає, суму дебіторської заборгованості слід списати. Для дослідження структури дебіторської заборгованості розглянемо її по категоріях споживачів.

Таблиця 5. Дебіторська заборгованість за послуги зв'язку в розрізі категорій споживачів в Тернопільській філії ВАТ "Укртелеком"

Найменування показника	01.01.2009 р.		01.01.2010 р.		Відхилення	
	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%
Державний бюджет	1387,4	14,5	1469,3	14,4	+ 81,9	- 0,1
Місцевий бюджет	181,3	1,9	168,5	1,7	- 12,8	- 0,2
Компенсації пільговим категоріям громадян	226,0	2,3	241,3	2,4	+ 15,3	+ 0,1
Державні небюджетні підприємства	304,3	3,2	285,1	2,8	- 19,2	- 0,4
Недержавні підприємства	1356,1	14,1	1406,7	13,8	+ 50,6	- 0,3
АПК	82,9	0,9	91,3	0,9	+ 8,4	-
Населення	6038,0	63,1	6502,8	64,0	+ 464,8	+ 0,9
Всього	9576,0	100,0	10165,0	100,0	+ 589,0	

Як свідчать приведені дані табл.5 найбільшим дебітором Тернопільської філії ВАТ "Укртелеком" на протязі 2009 року було населення. Питома вага дебіторської заборгованості становила 63,1 % на початок року і 64,0 % на кінець 2009 року. При цьому абсолютна сума заборгованості на протязі року зросла на 464,8 тисячі гривень. Другим за величиною дебітором є установи, які фінансуються з державного бюджету. До них відносяться всі силові структури СБУ, МВС, ЗСУ, МНС та установи державного управління – адміністрації. Питома вага дебіторської заборгованості становила 14,5 % на початок року і 14,4 % на кінець 2009 року. При цьому абсолютна сума заборгованості на протязі року зросла на 81,9 тисячі гривень. Значною є заборгованість такої категорії споживачів, як недержавні підприємства. Тернопільська філія ВАТ "Укртелеком" до цієї категорії

споживачів відносить підприємства, які повністю або частково засновані на приватній власності, а також приватних підприємців. Питома вага дебіторської заборгованості становила 14,1 % на початок року і 13,8 % на кінець 2009 року. При цьому абсолютна сума заборгованості на протязі року зросла на 50,6 тисячі гривень. Таким чином можна зробити висновок про те, що три найбільші дебітори Тернопільської філії ВАТ "Укртелеком" населення, установи, які фінансуються з державного бюджету, а також приватні структури за 2009 рік наростили дебіторську заборгованість за послуги зв'язку з 91,7 % до 92,2 %, що в абсолютній сумі склало 597,3 тисячі гривень.

Наступним етапом аналізу дебіторської заборгованості є її співставлення з місячними тарифними доходами по категоріях споживачів.

Таблиця 6. Рівні дебіторської заборгованості в розрахунку до місячних тарифних доходів по категоріях споживачів у Тернопільській філії ВАТ "Укртелеком" за 2009 рік

Категорії споживачів	01.01.2009	01.04.2009	01.07.2009	01.10.2009	01.01.2010
Державний бюджет	1,74	1,87	1,91	1,97	2,02
Місцевий бюджет	0,69	0,65	0,67	0,68	0,63
Пільговики	2,1	2,1	2,3	2,4	2,5
Державні підприємства	0,78	0,77	0,75	0,76	0,78
Недержавні підприємства	0,89	0,91	0,93	0,88	0,90
АПК	1,37	1,44	1,67	1,56	1,49
Населення	0,87	0,89	0,85	0,83	0,81

Як свідчать приведені дані табл.6 найбільші рівні дебіторської заборгованості в розрахунку до місячних тарифних доходів склалися по відшкодуванню за розрахунками з бюджетом і позабюджетними фондами, до якої включається заборгованість фінансових та податкових органів з компенсації виплат особам, що постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС, ветеранам війни і прирівняним до них особам та інших компенсаційних виплат 2,1 і 2,5 місячних нарахувань відповідно на початок і кінець 2009 року. Більше двох місяців на кінець 2009 року склала заборгованість установ, що фінансуються з державного бюджету. До цих установ належать органи внутрішніх справ, військові частини і комісаріати, служба безпеки України, а також установи, які здійснюють державне управління (структури міністерств, відомств, обласні і районні державні адміністрації).

Слід відзначити, що розрахунки з всіма юридичними особами Тернопільською філією ВАТ "Укртелеком" здійснюються з застосуванням авансової системи розрахунків і лише населення має змішану форму розрахунків (аванс пропонується сплачувати по абонементній платі з телефону і радіоточки, а міжміські і

міжнародні телефонні розмови, похвилинну оплату місцевих телефонних розмов і інші разові послуги цій категорії споживачів надаються в кредит). Виходячи з викладеного занепокоєння викликають рівні заборгованості, що виникли по юридичних державних і недержавних підприємствах. При цьому бізнесові структури мають рівні дебіторської заборгованості в розрахунку до місячних тарифних доходів навіть вищі за підприємства державної форми власності, при цьому згідно з договором вони повинні здійснювати авансові розрахунки.

Відповідно до Положення про порядок формування дебіторської заборгованості та резерву сумнівних боргів ВАТ "Укртелеком" затвердженого наказом ВАТ "Укртелеком" № 553 від 17.12.2007 року "Про організацію бухгалтерського обліку та облікову політику в структурних підрозділах ВАТ "Укртелеком" здійснюється класифікація дебіторської заборгованості за телекомунікаційні послуги та її групуванням за такими строками погашення: до 90 днів, від 91 до 180 днів, від 181 до 360 днів, від 1 до 2 років, від 2 до 3 років, із застосуванням коефіцієнта сумнівності 0,6 до дебіторської заборгованості.

Таблиця 7. Дебіторська заборгованість Тернопільської філії ВАТ "Укртелеком" за термінами існування на початок і кінець 2009 року

Термін існування	01.01.2009		01.01.2010		Відхилення	
	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%
До 90 днів	7724,1	80,7	8309,7	81,7	+ 585,6	+1,0
Від 91 до 180 днів	285,1	3,0	273,1	2,7	- 12,0	-0,3
Від 181 до 360 днів	345,6	3,6	362,4	3,6	+ 16,8	0,0
Від 1 до 2 років	598,1	6,2	534,1	5,3	- 64,0	-0,9
Від 2 до 3 років	623,1	6,5	685,7	6,7	+ 62,6	+0,2
Всього	9576,0	100,0	10165,0	100,0	+ 589,0	

З приведених даних табл. 7 можна зробити висновок про те, що в цілому по Тернопільській філії ВАТ "Укртелеком" ріст дебіторської заборгованості відбувся за рахунок збільшення заборгованості терміном до 90 днів (абсолютне збільшення заборгованості 589,0 тисяч гривень в тому числі терміном до 90 днів 585,6 тис.гривень). Однак необхідно зосередитись на тих негативних тенденціях, які відбуваються між термінами її виникнення. Так зменшення дебіторської заборгованості від 91 до 180 днів на 12 тисяч гривень фактично відбулося за рахунок її переходу в терміни від 181 до 360 днів (+16,8 тисяч гривень). Ще негативніша ситуація склалася по дебіторській заборгованості терміном від 2 до 3 років на 62,6 тисячі гривень. Фактично ріст відбувся за рахунок зменшення заборгованості від 1 до 2 років (- 64,0 тисячі гривень). Все це свідчить про недостатню роботу працівників філії по відшкодуванню заборгованості з тривалими термінами існування.

Дебіторська заборгованість має значну питому вагу в складі поточних активів і впливає на фінансовий стан підприємства. Значення аналізу дебіторської заборгованості особливо зростає в період інфляції, коли іммобілізація власних оборотних активів стає дуже невіддільною.

За даними бухгалтерської звітності можна визначити низку показників, що характеризують стан дебіторської заборгованості. До цих показників належать: оборотність дебіторської заборгованості. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості показує, скільки оборотів здійснено за рік коштами, вкладеними до розрахунків. Такий показник розраховується як відношення загального обсягу реалізації продукції до середнього розміру дебіторської заборгованості.

Якщо порівняти показники дебіторської заборгованості, можна зробити висновок щодо того, поліпшився чи погіршився стан розрахунків з споживачами послуг зв'язку проти минулого року. Якщо

у філії зросла сумнівна дебіторська заборгованість, а також загальна частка дебіторської заборгованості в загальному обсязі оборотних коштів, то можна зробити висновок про зниження ліквідності поточних активів у цілому, а отже, про погіршення фінансового стану підприємства. Значне перевищення дебіторської заборгованості завжди загрожує фінансовій стійкості підприємства і потребує залучення додаткових джерел

фінансування.

Враховуючи специфіку створюваного продукту, який на відміну від продукції промисловості не є речовим продуктом (товаром), а представляє собою кінцевий корисний ефект процесів передавання і приймання інформації, який виступає у формі послуги. В оборотних активах Тернопільської філії ВАТ "Укртелеком" залишки готової продукції незначні і складаються з таксофонних карток.

Таблиця 8. Аналіз готової продукції (таксофонних карток) Тернопільської філії ВАТ "Укртелеком" за 2008-2009 роки

Фактично 2008 рік			Фактично 2009 рік			Відхилення по:	
Номинал, грн.	Кількість, штук	Сума, грн.	Номинал, грн.	Кількість, штук	Сума, грн.	Кількості, штук	Сумі, грн.
9,80	750	7350	9,80	592	5802	- 158	- 1548
11,60	350	4060	11,60	250	2900	- 100	- 1160
24,20	150	3630	24,20	68	1573	- 82	- 2057
48,40	40	1936	48,40	15	726	- 25	- 1210
Разом	1290	16976	x	925	11001	- 365	- 5975

Як видно з приведених даних таблиці 8 по Тернопільській філії ВАТ "Укртелеком" в 2009 році відбулося зменшення готової продукції (таксофонних карток) на 365 штук загальною сумою 5975 гривень. Таке зменшення пов'язано з відсутністю потреби накопичувати залишки готової продукції у зв'язку з відсутністю попиту на її реалізацію. В Тернопільській філії ВАТ "Укртелеком" в 2008 і 2009 роках працювало 20 відділень "Телекомсервіс", на яких реалізовувались таксофонні картки. В 2008 році середньомісячна реалізація склала 1000 карток з сумою доходів 15000 гривень, тобто реалізовувались картки в основному низького номіналу, в середньому 15 гривень (15000 / 1000) і запас по сумі складав 1,13 місяця (17000 / 15000), а по кількості 1,29 місяця (1290 / 1000). В 2009 році середньомісячна реалізація склала 690 карток з сумою доходів 9420 гривень, тобто реалізовувались картки в основному ще нижчого, а ніж у 2008 році номіналу, в середньому 13,65 гривні (9420 / 690) і запас на кінець 2009 року по сумі складав 1,34 місяця (11001 / 9420), а по кількості 1,29 місяця (925 / 690).

Таким чином можна зробити висновок про те, що незважаючи на незмінну вартість таксофонних карток і відсутність потреби Тернопільська філія ВАТ "Укртелеком" в 2009 році все ж наростила залишки готової продукції, що не впливає на залишки оборотних активів лише через низькі обсяги (суми).

ВАТ "Укртелеком", як єдине підприємство та юридична особа, що діє згідно із Статутом, визначає фінансову систему з метою концентрації фінансових коштів, раціонального використання матеріальних та трудових ресурсів, підвищення ефективності роботи філіалів зокрема, та підприємства в цілому. Всі філіали ВАТ "Укртелеком" знаходяться на кошторисному фінансуванні. Саме таке керування грошовими потоками полягає в тому, щоб тримати на рахунках мінімальну необхідну суму готівки, яка потрібна для поточної оперативної діяльності. Сума грошових коштів, необхідна підприємству, яким добре управляють, – це, по суті, страховий запас, призначений для покриття короткочасної незбалансованості грошових потоків. Оскільки кошти перебуваючи в банку не приносять доходу, їх потрібно мати на рівні безпечно мінімуму. В процесі аналізу необхідно вивчити динаміку залишків готівки на рахунках в банку і період перебування капіталу в цьому виді активів.

Поліпшення використання оборотних коштів виражається в зниженні питомих витрат сировини, матеріалів, палива забезпечує виробництву економічні вигоди. Це насамперед, дає можливість з даної кількості матеріальних ресурсів виробити більше продукції (послуг) і виступає однією із передумов збільшення масштабів виробництва. Прагнення до економії матеріальних ресурсів спонукає до впровадження нової техніки й удосконалювання технологічних процесів.

Економія в споживанні матеріальних ресурсів сприяє поліпшенню використання виробничих потужностей і підвищує продуктивність праці.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Можна зробити висновок про те, що в цілому по

Тернопільській філії ВАТ "Укртелеком" ріст дебіторської заборгованості відбувся за рахунок збільшення заборгованості терміном до 90 днів (абсолютне збільшення заборгованості 589,0 тисяч гривень в тому числі терміном до 90 днів 585,6 тис.гривень).

Поліпшення використання оборотних коштів підприємства і підвищення ефективності виробництва можна досягти через прискорення обертання оборотних коштів за рахунок реалізації непотрібних, залежалих товарно-матеріальних цінностей. Поліпшення використання оборотних коштів вивільняє їх. Це вивільнення може бути абсолютним і відносним [8, с. 85].

Поліпшення використання оборотних коштів виражається в зниженні питомих витрат сировини, матеріалів, палива. Це насамперед, дає можливість з даної кількості матеріальних ресурсів виробити більше послуг. Прагнення до економії матеріальних ресурсів спонукає до впровадження нової техніки і удосконалювання технологічних процесів.

Список використаної літератури:

1. *Верига Ю.А.* Бухгалтерський облік: нормативно-правові документи: [навчальний посібник рекомендований МОН України] / Ю.А. Верига. – К.: ЦУЛ, 2009. – 654 с.
2. *Голов С.Ф.* Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку / С.Ф. Голов. – К.: ЦУЛ, 2007. – 522 с.
3. *Гусакова О.С.* Бухгалтерський облік: [навчальний посібник рекомендований МОН України] / О.С. Гусакова. – К.: ЦУЛ, 2008. – 394 с.
4. *Економіка підприємства: практичний посібник* / В.І. Осіпов, А.І. Ягодзинський, В.Д. Граждан, А.Т. Никифорова. – Одеса: Астропринт, 2006. – 356 с.
5. *Загородній А.Г., Мних Є.В., Рудницький В.С.* Облік, аналіз та аудит: навчальний посібник / А.Г. Загородній, Є.В. Мних, В.С. Рудницький. – К.: Кондор, 2009. – 618 с.
6. *Манів З.О., Луцький І.М.* Економіка підприємства: навчальний посібник / З.О. Манів, І.М. Луцький. – К.: Знання, 2006. – 580 с.
7. *Орлов В.М.* Економіка зв'язку. – Одеса: УДАЗ, 2006. – 331 с.
8. *Орлов В.М.* Вдосконалення організаційної структури і фінансів галузі зв'язку України: навчальний посібник / В.М. Орлов. – Одеса: УДАЗ, 2007. – 246 с.
9. *Основи економіки телекомунікацій (связи): учебник для вузов* / М.А. Горелик, Е.А. Голубицкая, Т.А. Кузовкова і др.; [Под ред. М.А. Горелик и Е.А. Голубицкой]. – М.: Радио и связь, 2004. – 412 с.
10. *Савицька Г.В.* Економічний аналіз діяльності підприємства: навчальний посібник / Г.В. Савицька. – К.: Знання, 2007. – 668 с.

БЕНЬКО Ірина Дмитрівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку в бюджетній та соціальній сфері Тернопільського національного економічного університету

СИСЮК Світлана Василівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку в бюджетній та соціальній сфері Тернопільського національного економічного університету